

Göç Bağlamında İki Dilli Türk Çocuklarında Anadili Söz Varlığı Gelişimi: Almanya Örneği

Mustafa BAYDAN

International Burch University, Yüksek Lisans Öğrencisi,
mustafa.baydan@stu.ibu.edu.ba ORCID: 0009-0008-7630-6221

Mustafa ARSLAN

Prof. Dr., International Burch University, mustafa.arслан@stu.ibu.edu.ba
ORCID: 0000-0002-2273-3251

Özet

Göç olgusu bireylerin sosyal, kültürel ve dilsel yaşamlarını etkileyen çok boyutlu bir süreçtir. Özellikle çocuk yaşta göç eden bireylerde iki dillilik süreci, anadili gelişimi üzerinde önemli etkiler oluşturabilmektedir. Bu araştırmanın amacı, Almanya’da yaşayan Türk kökenli iki dilli çocukların anadili söz varlığı gelişimlerini etkileyen unsurları incelemektir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması desenine göre yürütülmüştür. Çalışma grubunu Almanya’nın Wesel şehrinde yaşayan 9–14 yaş aralığındaki 25 Türk kökenli öğrenci oluşturmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmış ve içerik analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda aile içi dil kullanımı, okul dili, sosyal çevre, medya tercihleri, göç yaşı ve dijital dil girdilerinin çocukların Türkçe söz varlığı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Özellikle okul ve sosyal çevrede Almancanın baskın dil hâline gelmesi, bazı öğrencilerde Türkçe kelime unutma, kod değiştirme ve akademik Türkçe kullanımında sınırlanma gibi durumlara yol açmaktadır. Buna karşılık güçlü aile desteği, Türkçe okuma alışkanlığı ve bilinçli anadili kullanımı Türkçe söz varlığını destekleyen unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Sonuç olarak araştırma, iki dilliliğin çocukların anadili gelişimini tek yönlü değil; sosyal, kültürel ve çevresel değişkenlerle birlikte şekillenen çok boyutlu bir süreç olarak etkilediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, iki dillilik, anadili, söz varlığı, dil aşınması

The Development of Mother Tongue Vocabulary in Bilingual Turkish Children in The Context of Migration: The Case of Germany

Abstract

Migration is a multidimensional phenomenon that affects individuals’ social, cultural, and linguistic lives. In particular, the process of bilingualism may have significant effects on the mother tongue development of children who migrate at an early age. The aim of this study is to examine the factors affecting the mother tongue vocabulary development of bilingual Turkish children living in Germany. The study was conducted using a qualitative case study design. The study group consisted of 25 Turkish-origin students aged between 9 and 14 living in the city of Wesel, Germany. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using content analysis. The findings revealed that family language use, language of schooling, social environment, media preferences, age of migration, and digital language input play important roles in the development of children's Turkish vocabulary. The dominance of German in school and social settings was found to contribute to vocabulary loss, code-switching, and limitations in the use of academic Turkish among some participants. In contrast, strong family support, regular

Araştırma Makalesi

Konu: Edebiyat

Makaleye Atıf Bilgisi

Baydan, M.; Arslan, M.
(2026) “Göç Bağlamında İki Dilli Türk Çocuklarında Anadili Söz Varlığı Gelişimi: Almanya Örneği.”

International Journal of Social Science (IJSS Journal),

(e-ISSN:2548-0685) Vol:10, Issue:44; s. 56-69.

DOI: 10.52096/usbd.10.44.05

Gönderim: 16.04.2026

Kabul: 24.05.2026

 [SYAL BİLİMLER DERGİSİ](http://www.sobider.net)
(ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ)

editorusbd@gmail.com

reading habits in Turkish, and conscious use of the mother tongue emerged as factors supporting Turkish vocabulary development. Overall, the study demonstrates that bilingualism does not affect children's mother tongue development in a single direction; rather, it is shaped by a complex interaction of social, cultural, and environmental factors.

Keywords: Migration, bilingualism, mother tongue, vocabulary, language attrition

1. Giriş

Dil, bireyin düşünce dünyasını biçimlendiren, kültürel kimliğini taşıyan ve toplumsal iletişimini sağlayan temel unsurlardan biridir. Özellikle anadili, bireyin çocukluk döneminden itibaren çevresiyle kurduğu ilk iletişim alanını oluşturmakta ve bilişsel gelişim sürecinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Göç olgusu ise bireyin yalnızca fiziksel çevresini değil; sosyal ilişkilerini, kültürel aidiyetini ve dil kullanım biçimlerini de doğrudan etkilemektedir. Bu durum özellikle çocuk yaşta göç eden bireylerde daha belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Çocuklar bir yandan aile içerisinde anadillerini kullanmayı sürdürürken, diğer yandan eğitim ve sosyal çevrede baskın hâle gelen ikinci dile yoğun biçimde maruz kalmaktadır.

İki dillilik süreci bazı durumlarda çocukların bilişsel ve iletişimsel gelişimlerine katkı sağlayabilmekte; bazı durumlarda ise anadili söz varlığı üzerinde sınırlayıcı etkiler oluşturabilmektedir. Özellikle baskın dilin eğitim dili hâline gelmesi, çocukların akademik ve sosyal yaşamlarında ikinci dili daha aktif kullanmalarına neden olmaktadır. Bu durum zamanla anadilinde kelime unutma, kod değiştirme, kavramsal sınırlanma ve dilsel aşınma gibi sonuçlar doğurabilmektedir.

Schmid'e (2011) göre dil aşınması, bireyin anadilini tamamen kaybetmesinden ziyade, dile erişim hızının azalması ve bazı dilsel unsurların kullanım sıklığının düşmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Benzer biçimde Grosjean (2010), iki dilliliğin birbirinden bağımsız iki ayrı dil sistemi değil; birbiriyle sürekli etkileşim hâlinde olan bütüncül bir yapı olduğunu ifade etmektedir.

Almanya'da yaşayan Türk kökenli çocuklar iki dillilik araştırmaları açısından önemli bir örneklem oluşturmaktadır. Çünkü bu çocuklar ev ortamında çoğunlukla Türkçe kullanırken; okul, arkadaş

çevresi ve medya ortamlarında yoğun biçimde Almancaya maruz kalmaktadır. Bu durum çocukların dil tercihlerini, söz varlıklarını ve dil kullanım alışkanlıklarını doğrudan etkileyebilmektedir.

Yağmur (2010), Avrupa'daki Türk çocuklarının Türkçeyi daha çok aile içi iletişim dili olarak kullandıklarını belirtirken; Akıncı (2012) baskın dilin zamanla çocukların anadili gelişimi üzerinde belirleyici hâle geldiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte aile desteği, anadili farkındalığı ve düzenli Türkçe kullanımı gibi unsurların anadili gelişimini koruyucu etkiler oluşturduğu da bilinmektedir. Çocukların günlük dil kullanımları, aile içi iletişimleri, okul ve sosyal çevre deneyimleri, medya tercihleri, kod değiştirme davranışları ve göç yaşlarının anadili gelişimi üzerindeki etkileri güncel araştırma sahalarıdır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, Almanya'da yaşayan Türk kökenli iki dilli çocukların anadili söz varlığı gelişimlerini etkileyen unsurları incelemek amacıyla nitel araştırma desnlerinden durum çalışması desenine göre yürütülmüştür. Nitel araştırmalar bireylerin yaşantılarını, deneyimlerini ve olaylara yükledikleri anlamları doğal ortamları içerisinde incelemeyi amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Durum çalışması ise belirli bir olgu veya durumun kendi bağlamı içerisinde ayrıntılı biçimde analiz edilmesine olanak sağlamaktadır (Yin, 2014). Bu araştırmada iki dillilik sürecinin çocukların anadili söz varlığı üzerindeki etkileri; günlük dil kullanımı, aile içi iletişim, okul ortamı, sosyal çevre, medya kullanımı ve bireysel değişkenler bağlamında değerlendirilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Almanya'da yaşayan Türk kökenli iki dilli çocuklardır. Araştırmanın çalışma grubunu ise Almanya'nın Wesel şehrinde yaşayan 9–14 yaş aralığındaki toplam 25 Türk kökenli öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcılar, olasılığa dayanmayan amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Katılımcıların Türkiye'den Almanya'ya son 10 yıl içinde göç etmiş olmaları, Almanca eğitim ortamında bulunmaları ve iki dilli bir yaşam sürdürmeleri temel ölçütler arasında yer almıştır. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin farklı göç yaşlarına ve eğitim geçmişlerine sahip olmaları araştırmanın veri çeşitliliğini artırmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme soruları hazırlanırken araştırmanın amacı ve araştırma soruları dikkate alınmıştır. Görüşmeler katılımcıların kendilerini rahat ifade edebilecekleri ortamlarda gerçekleştirilmiş ve katılımcı izinleri doğrultusunda kayıt altına alınmıştır. Daha sonra görüşmeler yazılı metne dönüştürülerek analiz sürecine hazırlanmıştır.

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Katılımcı ifadeleri ayrıntılı biçimde incelenmiş, benzer anlam taşıyan ifadeler ortak kodlar altında birleştirilmiş ve araştırma sorularına uygun kategoriler ile temalar oluşturulmuştur. Verilerin yorumlanmasında kategorisel analiz, frekans analizi ve semantik analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. Ayrıca katılımcıların ifadeleri yalnızca yüzey anlamlarıyla değil; sosyal, kültürel ve dilsel çağrışımları açısından da değerlendirilmiştir.

3. Bulgular ve Yorumlar

3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yaşı, Göç Yaşı ve Türkiye'deki Eğitim Geçmişi Dağılımı

Yaş	f	%	Göç Yaşı	f	%	Türkiye'de Eğitim Geçmişi	f	Yüzde (%)
9	2	8.0	3	5	20.0	Yok	11	44.0
10	4	16.0	4	1	4.0	Anaokulu	1	4.0
11	5	20.0	5	1	4.0	1. Sınıf	5	20.0
12	2	8.0	6	6	24.0	2. Sınıf	2	8.0
13	5	20.0	7	3	12.0	3. Sınıf	4	16.0
14	7	28.0	8	3	12.0	4. Sınıf	2	8.0
			9	5	20.0			
			10	1	4.0			
Toplam	25	100.0	Toplam	25	100.0	Toplam	25	100.0

Tablo 1'e bakıldığında katılımcıların önemli bir bölümünün erken yaşlarda Almanya'ya göç ettiği ve göç öncesinde Türkiye'de sınırlı süre eğitim aldığı görülmektedir. Örneklemin %44,0'ünün Türkiye'de hiç örgün eğitim almadan göç etmiş olması, okuryazarlık ve akademik dil becerilerinin doğrudan Almanca üzerinden gelişmeye başladığını göstermektedir. Buna karşılık katılımcıların bir

kısımının Türkiye’de ilkökul eğitiminin belirli aşamalarını tamamladıktan sonra göç etmesi, anadilde temel okuryazarlık ve kavramsal altyapı geliştirme fırsatı sunmuştur. Katılımcıların önemli bir kısmının 3–6 yaş aralığında göç etmiş olması, çocukların baskın dil ile erken dönemde karşılaştıklarını göstermektedir.

Akıncı’nın (2012) baskın dile yoğun maruz kalmanın anadili gelişimini sınırlandırabileceği yönündeki görüşleriyle örtüşmektedir. Öte yandan Türkiye’de ilkökul eğitiminin belirli aşamalarını tamamladıktan sonra göç eden öğrencilerin, anadildeki bilişsel ve kavramsal temellerinin daha güçlü olması nedeniyle dil aşınmasına karşı daha dirençli olabilecekleri düşünülmektedir. Bu bulgu, Atasoy ve Ercan’ın (2022) anadilde edinilen dilsel ve bilişsel altyapının sonraki dönemlerde koruyucu bir işlev üstlenebileceği yönündeki değerlendirmeleriyle paralellik göstermektedir. Genel olarak bulgular, göç yaşı ve göç öncesi eğitim deneyiminin iki dilli çocukların anadili söz varlığı gelişiminde belirleyici değişkenler arasında yer aldığını ortaya koymaktadır.

3.2. Günlük Dil Kullanımı ve Anadili İlişkisi

Tablo 2. *Günlük Dil Kullanımı Kategorisel Analizi*

Kod	İçerik	f
İki dili birlikte kullanmanın Türkçeye etkisi	Belirgin etki görmeyenler	10
	Dilsel aşınma bildirenler	15
Kendini iyi ifade ettiği dil tercihi	Türkçeyi seçenler	19
	Almancayı seçenler	4
	Her iki dili eşit görenler	2
Kelimelerin dillere göre bilinme durumu	Somut terim örneği verenler	9
	Bazı kelimeleri yalnızca Almanca bildiğini belirtenler	16

Tablo 2’de iki dilli ortamda büyüyen çocukların günlük dil kullanımlarının anadili söz varlığı üzerinde farklı etkiler oluşturduğu görülmektedir. Katılımcıların önemli bir bölümü özellikle okul ortamında yoğun Almanca kullanımına bağlı olarak Türkçe kelime unutma ve ifade güçlüğü yaşadıklarını belirtirken, daha sınırlı bir grup iki dili birlikte kullanmanın Türkçeleri üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını ifade etmiştir. Bu durum, baskın dilin kullanım sıklığı arttıkça anadili üzerindeki etkisinin daha görünür hâle geldiğini göstermektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu kendilerini Türkçede daha rahat ifade ettiklerini belirtmiştir. Türkçenin anadili, ev dili ve kendilerini en rahat hissettikleri dil olarak tanımlanması, bu dilin

yalnızca iletişimsel değil aynı zamanda duygusal ve kültürel bir işlev üstlendiğini göstermektedir. Buna karşılık bazı katılımcılar okul ve sosyal çevrede Almanca'yı daha yoğun kullanmaları nedeniyle kendilerini Almanca'da daha rahat ifade ettiklerini belirtmiştir. Bu durum, iki dillilik sürecinde dillerin farklı kullanım alanlarına göre farklı işlevler üstlenebildiğini göstermektedir.

Bulgularda dikkat çeken bir diğer unsur ise bazı kavram ve terimlerin yalnızca Almanca bilinmesidir. Özellikle okul ve akademik yaşamla ilişkili kavramların Türkçe karşılıklarının bilinmemesi, bu bilgilerin zihinsel olarak baskın dil üzerinden kodlandığını düşündürmektedir. Genel değerlendirildiğinde Türkçenin daha çok aile içi iletişim ve duygusal yakınlık alanlarında; Almanca'nın ise okul, akademik yaşam ve sosyal çevrede daha baskın bir işlev üstlendiği görülmektedir. Bu sonuçlar Baker'in (2011) iki dilliliğin kültürel ve kimlik boyutuna ilişkin görüşleriyle ve Grosjean'ın (2010) iki dilliliği etkileşim hâlindeki bütüncül bir yapı olarak değerlendiren yaklaşımıyla örtüşmektedir.

3.3. Aile İçi Dil Kullanımı ve Anadili Gelişimi İlişkisi

Tablo 3. *Aile İçi Dil Kullanımı Kategorisel Analizi*

Kod	İçerik	f
Evde konuşulan dil ve Türkçeye etkisi	Ebeveynlerle Türkçe kullanımının olumlu etkisi	21
	Kardeşler arasında karma dil kullanımının olumsuz etkisi	5
	Nötr/durağan etki	3
Türkçe konuşurken hissedilen rahatlık düzeyi	Kendini rahat hissedener	21
	Yetersizlik veya kaygı hissedener	4
Kelime bulma güçlüğü karşısında kullanılan stratejiler	Kod değiştirme ve doldurucu kullanım	21
	Aile içi dilsel kaynağa başvurma	6
	Sözlüksel erişim güçlüğü yaşamayanlar	4

Aile İçi Dil Kullanımı Kategorisel Analizi sonuçlarında ise aile içi dil kullanımının iki dilli çocukların anadili gelişiminde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu ev ortamında ebeveynleriyle Türkçe konuştuklarını ve bunun Türkçeyi korumalarına katkı sağladığını belirtmiştir. Buna karşılık bazı öğrenciler kardeşleriyle Almanca veya İngilizce iletişim kurduklarını ifade etmiş, bu durum aile içerisinde bile dil kullanım alanlarının farklılaşabildiğini göstermiştir.

Önemli bir kısım katılımcı Türkçe konuşurken kendilerini rahat ve güvende hissettiklerini belirtmiştir. Türkçenin anadili ve ev dili olarak algılanması, bu dilin yalnızca iletişimsel değil aynı zamanda

duygusal aidiyet taşıyan bir unsur olduğunu göstermektedir. Buna karşın bazı öğrenciler Türkçe kelime bilgilerini yetersiz gördükleri için konuşurken zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, dil yeterliği ile aidiyet duygusu arasındaki ilişkinin çocuklar tarafından da hissedildiğini göstermektedir.

Bulgulardaki diğer önemli unsur, kelime bulma güçlüğü yaşandığında başvurulan stratejilerdir. Katılımcıların büyük bölümü hatırlayamadıkları Türkçe kelimelerin yerine Almanca sözcükler kullandıklarını veya doldurucu ifadelerle başvurduklarını belirtmiştir. Daha sınırlı sayıdaki katılımcı ise aile bireylerinden yardım aldığını ifade etmiştir. Bu durum, aile bireylerinin çocukların anadili gelişiminde destekleyici bir dilsel kaynak işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.

Aile ortamının Türkçenin korunmasında önemli bir rol oynadığını ancak yalnızca evde Türkçe konuşulmasının söz varlığı gelişimi için tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Özellikle gündelik iletişimle sınırlı kalan dil girdisinin akademik ve kavramsal söz varlığını geliştirmede yetersiz kalabildiği görülmektedir. Bu durum Cummins'in (2000) gündelik iletişim dili ile akademik dil yeterliği arasındaki ayrımı desteklemektedir. Yağmur'un (2010; 2016) aile içi dil kullanımına ilişkin değerlendirmeleri ve Gültekin'in (2015) nitelikli dil girdisinin önemine yönelik görüşleriyle de örtüşmektedir.

3.4. Okul ve Arkadaş Çevresinin Anadili Söz Varlığına Etkileri

Tablo 4. *Okul ve Arkadaş Çevresi Kategorisel Analizi*

Kod	İçerik	f
Okulda Almanca konuşmanın Türkçeye etkisi	Olumsuz etki / gerileme bildirenler	11
	Nötr etki hissedenler	14
Arkadaş çevresinde Türkçe konuşma fırsatları	Türkçe konuşma fırsatı olmayanlar	21
	Türkçe konuşma fırsatı bulanlar	4
	Akran tepkisi veya şaşkınlığı yaşayanlar	5
Gayriihtiyari Türkçe kullanımı	Anlık dil sızıntısı yaşayanlar	18
	Sızıntı yaşamayanlar	7
	Anında öz-düzeltilim yapanlar	9
Akademik terimlerin bilinme durumu	Akademik terimleri Türkçe bilmeyenler	16
	Akademik terimleri Türkçe bilenler	9

Tablo 4 okul ortamında Almanca'nın baskın iletişim dili olarak öne çıktığı görülmektedir. Katılımcıların büyük bölümü derslerde ve arkadaş çevrelerinde ağırlıklı olarak Almanca

kullandıklarını belirtmiştir. Özellikle öğrencilerin önemli bir kısmının okulda Türkçe konuşabilecek arkadaşlarının bulunmadığını ifade etmesi, Almanca'nın sosyal ve akademik yaşam üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır.

Bazı öğrenciler okulda yoğun Almanca kullanımının Türkçe'lerini olumsuz etkilediğini, bazı Türkçe kelimeleri hatırlamakta zorlandıklarını ve Almanca ifadelerin daha hızlı akıllarına geldiğini belirtmiştir. Buna karşılık bazı öğrenciler okul dilinin Türkçeleri üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını ifade etmiştir. Bu durum, baskın dil etkisinin bireysel farklılıklara göre değişebildiğini göstermektedir.

Dikkat çeken bir diğer bulgu, akademik kavramların büyük ölçüde Almanca öğrenilmesidir. Araştırmaya katılanların önemli bir kısmı derslerde karşılaştıkları birçok terimin Türkçe karşılığını bilmediklerini belirtmiştir. Bu durum, akademik söz varlığının büyük ölçüde eğitim dili üzerinden şekillendiğini ve Türkçe'nin akademik alanlarda daha sınırlı kaldığını göstermektedir.

Katılımcıların bazıları zaman zaman istemsiz biçimde Türkçe ifadeler kullandıklarını, ancak sosyal çevreye uyum sağlamak amacıyla bu ifadeleri hızla Almancaya dönüştürdüklerini belirtmiştir. Bu durum, Türkçenin günlük dil alışkanlıkları içerisindeki varlığını sürdürdüğünü, ancak okul ortamında Almanca'nın daha baskın bir konuma sahip olduğunu göstermektedir.

Okul ortamında Almancanın sosyal, akademik ve iletişimsel açıdan baskın olduğunu Türkçenin ise daha çok aile içi ve gündelik iletişim alanlarında kullanıldığını ortaya koymaktadır. Akıncı'nın (2012) baskın dilin göçmen çocukların anadili gelişimi üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleriyle örtüşmektedir. Ayrıca öğrencilerin Türkçe kullanımına yönelik akran tepkileri yaşamaları, Yağmur'un (2016) baskın dilin sosyal kabul dili hâline gelmesine ilişkin değerlendirmeleriyle paralellik göstermektedir.

3.5. Okul Dışı Dil Girdileri ve Söz Varlığı Gelişimi

Tablo 5. *Okul Dışı Dil Girdileri Kategorisel Analizi*

Kod	İçerik	f
Okul dışı dil ortamları ve medya tercihleri	Görsel ve sosyal kanallarda Türkçe kullanım	13
	Yazılı kültürde Almanca baskınlığı	12
	Görsel medyada Almanca/İngilizce kullanım	10
Girdilerin söz varlığına etkisi	Mevcut seviyeyi koruyan/durağan etki	17
	Sözlüksel dağarcığa katkı sağlayan etki	6

Bilinmeyen kelimeler karşısında kullanılan stratejiler	Aile desteğine başvurma	13
	Dijital araçlardan yararlanma	4
	Strateji üretmeyenler	8
Türkçe ortamları tercih etme durumu	Bilişsel kolaylık odaklı otomatik seçim	15
	Sosyokültürel motivasyonla bilinçli tercih	10

Okul Dışı Dil Girdileri Kategorisel Analizi tablosunda çocukların okul dışındaki dil girdilerinin Türkçe ve Almanca arasında farklı alanlara dağıldığı görülmektedir. Sosyal medya, arkadaş çevresi ve bazı dijital ortamlarda Türkçe kullanımının devam ettiği; buna karşılık kitap okuma ve yazılı içerik tüketimi gibi daha yoğun okuryazarlık gerektiren alanlarda Almancanın baskın olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Türkçenin daha çok sosyal iletişim alanlarında; Almancanın ise akademik ve yazılı dil alanlarında öne çıktığını göstermektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu medya ve dijital içeriklerin Türkçe söz varlıklarını belirgin biçimde geliştirmede, daha çok mevcut düzeylerini koruduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte bazı öğrenciler televizyon, sosyal medya veya dijital içerikler aracılığıyla yeni Türkçe kelimeler öğrendiklerini belirtmiştir. Bu bulgu, okul dışı dil girdilerinin niteliğine bağlı olarak anadili gelişimini destekleyebileceğini göstermektedir.

Bilinmeyen Türkçe kelimelerle karşılaştığında en sık başvurulan yöntemin aile bireylerinden yardım almak olduğu görülmektedir. Bunun yanında bazı öğrenciler Google, çeviri uygulamaları ve yapay zekâ araçlarından yararlanmaktadır. Bu durum, geleneksel aile desteği ile dijital kaynak kullanımının birlikte sürdürüldüğünü göstermektedir.

Çocukların bir kısmı dil tercihlerini bilinçli olarak yapmadıklarını ve hangi dil daha kolay geliyorsa onu kullandıklarını belirtirken, diğer bir kısmı Türkçeyi kültürel aidiyetlerini korumak ve Türkçelerinin zayıflamamasını sağlamak amacıyla bilinçli olarak tercih etmektedir. Genel olarak bulgular, okul dışı dil girdilerinin anadili gelişiminde önemli bir rol oynadığını ve özellikle nitelikli Türkçe içeriklerin söz varlığını desteklediğini göstermektedir. Bu sonuçlar, Aydın'ın (2018) dil gelişiminde sürekli ve nitelikli dil girdisinin önemine ilişkin görüşleriyle paralellik göstermektedir.

3.6. Kod Değişirme ve Kelime Kullanım Dinamikleri

Tablo 6. *Kod Değişirme ve Kelime Kullanımı Kategorisel Analizi*

Kod	İçerik	f
Konuşurken dilleri karıştırma eğilimi	Türkçeden Almancaya tek yönlü karıştırma	21
	Karıştırma eğilimi göstermeyenler	4
Kelime hatırlayamama durumunda kullanılan stratejiler	Almanca ile doğrudan ikame	21
	Sözel olmayan veya sosyal destek stratejileri	3
	Sözlüksel erişim güçlüğü yaşamayanlar	2
Cümle içinde iki dili birlikte kullanma	Cümle içi miksaj kullananlar	19
	Cümle içi karma yapı kullanmayanlar	6

Yukarıdaki tabloda öğrencilerin büyük çoğunluğunun Türkçe konuşurken Almanca sözcükler kullandıkları ve iki dili aynı konuşma akışı içerisinde bir araya getirdikleri görülmektedir. Dil karıştırma davranışının ağırlıklı olarak Türkçeden Almancaya doğru gerçekleşmesi, Almancanın okul ve sosyal çevrede daha baskın kullanılmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Buna karşılık Almanca konuşurken Türkçe sözcük kullanımının oldukça sınırlı olduğu dikkat çekmektedir.

Araştırmaya katılanların önemli bir bölümü Türkçe konuşurken bazı kelimeleri hatırlamakta zorlandıklarını ve bu durumda Almanca karşılıklarını kullandıklarını belirtmiştir. Daha az sayıda katılımcı ise duraksama, jest-mimik kullanma veya çevresindekilerden yardım alma gibi stratejilere başvurduğunu ifade etmiştir. Bu durum, iletişimin kesintiye uğramaması için farklı telafi mekanizmalarının devreye sokulduğunu göstermektedir.

Cümle içi dil karıştırmanın yaygın olduğu da sıkça görülen bir olgudur. Katılımcılar günlük iletişim sırasında bazı Almanca kelimeleri ve ifadeleri Türkçe cümle yapısı içerisinde kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu durum iki dilin günlük yaşamda birbirinden tamamen ayrılmadığını, aksine birlikte işleyen bir iletişim sistemi oluşturduğunu göstermektedir.

Kod değiştirmenin iki dilli çocukların günlük iletişiminin doğal bir parçası hâline geldiğini de elde edilen bulgulardan anlaşılmaktadır. Grosjean'ın (2010) kod değiştirmeyi iki dilli bireylerde doğal bir iletişim stratejisi olarak değerlendiren yaklaşımı ve Cantone'nin (2007) dil karıştırma davranışını iki dil sisteminin birlikte kullanımının doğal sonucu olarak açıklayan görüşleriyle de örtüşmektedir. Ayrıca bazı öğrencilerin Türkçe sözcüklere erişimde güçlük yaşamaları, Schmid'in (2011) dil

aşınması yaklaşımıyla ve Köpke ile Genevska-Hanke'nin (2018) çevresel dil baskınlığının sözlüksel erişim üzerindeki etkilerine ilişkin değerlendirmeleriyle paralellik göstermektedir.

3.7. Dil Gelişimi Süreci ve Zamansal Değişim

Tablo 7. *Dil Gelişimi Süreci Kategorisel Analizi*

Kod	İçerik	f
Türkçe söz varlığındaki değişim	Yaşa bağlı olumlu gelişim	12
	Zamanla gerileme / aşınma	10
	Durağanlık	3
Okula başladıktan sonraki değişim	Okulla birlikte aşınma yaşadığını belirtenler	15
	Okul etkisi hissetmeyenler	10
Almanca öğrenmenin etkisi	Almancanın Türkçeyi olumsuz etkilediğini düşünenler	14
	Almancanın etkisinin olmadığını düşünenler	11
Geçmişe kıyasla Türkçe kullanımı	Şimdi daha kolay konuştuğunu belirtenler	11
	Küçükken daha kolay konuştuğunu belirtenler	14

Dil Gelişimi Süreci Kategorisel Analizi tablosu incelendiğinde katılımcıların anadili gelişim süreçlerinin zaman içerisinde farklı yönlerde geliştiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların bir bölümü yaşla birlikte Türkçe kelime dağarcıklarının geliştiğini ve kendilerini daha iyi ifade etmeye başladıklarını belirtirken, önemli bir kısmı geçmişe kıyasla Türkçe kullanımında gerileme yaşadıklarını ifade etmiştir. Bunun yanında bazı öğrenciler ise Türkçe gelişimlerinin belirli bir seviyede kaldığını ve söz varlıklarında önemli bir değişim yaşanmadığını belirtmiştir.

Okul ve anaokuluna başlama sürecinin birçok öğrenci tarafından dil gelişiminde bir dönüm noktası olarak değerlendirilmesi önemli bir bulgudur. Bu bağlamda okul yaşamıyla birlikte Almancanın günlük hayatlarında daha baskın hâle geldiğini ve bunun Türkçe kullanımlarını etkilediğini vurgulamışlardır. Buna karşılık bazı öğrenciler okul başlangıcının Türkçeleri üzerinde belirgin bir değişim oluşturmadığını belirtmiştir. Özellikle daha geç yaşta göç eden veya Türkiye’de belirli süre eğitim alan öğrencilerin Türkçelerini koruma konusunda daha avantajlı oldukları görülmektedir.

Türkçe kelime hatırlama ve ifade etme süreçlerinde zorlanmaya başladıkları da görülmektedir. Buna karşın bazı öğrenciler, Almancanın Türkçeleri üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını düşünmektedir.

Bu durum, iki dillilik sürecinin her bireyde aynı biçimde yaşanmadığını ve bireysel farklılıkların önemli olduğunu göstermektedir.

Anadili gelişiminin yaş, göç zamanı, okul başlangıcı, aile desteği ve baskın dilin kullanım sıklığı gibi birçok değişkenden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle erken yaşta Almanca eğitim ortamına dâhil olan öğrencilerde Türkçe söz varlığı üzerindeki baskının daha belirgin olduğu görülmektedir. Baskın dil etkisine vurgu yapan Akıncı'nın (2012) görüşleriyle ve erken yaşta yoğun ikinci dil girdisinin dil gelişimindeki önemini vurgulayan Lenneberg'in (1967) kritik dönem yaklaşımıyla da paralellik göstermektedir. Bununla birlikte güçlü aile desteğine sahip bazı öğrencilerin Türkçelerini koruyabilmeleri, iki dillilik sürecinin bireysel ve çevresel koşullara bağlı olarak farklı şekillerde gelişebildiğini göstermektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

4.1 Sonuçlar

Elde edilen bulgular, anadili söz varlığı gelişiminin tek bir etkene bağlı olmadığını aile, okul ve çevresel dil girdilerinin birlikte şekillendirdiği çok boyutlu bir süreç olduğunu göstermektedir. Türkçeyi anadili, ev dili ve kendilerini rahat hissettikleri dil olarak tanımlarken okul ve sosyal çevrede Almancanın daha baskın bir konumda olduğu belirlenmiştir. Ev ortamında Türkçe kullanımının anadilinin korunmasına katkı sağladığı görülmekle birlikte, bu kullanımın çoğunlukla gündelik iletişimle sınırlı kaldığı ve akademik söz varlığını geliştirmede tek başına yeterli olmadığı anlaşılmıştır.

Araştırma bulguları, okul ortamında Almancanın baskın iletişim dili olduğunu ve Türkçe kullanım fırsatlarının sınırlı kaldığını göstermektedir. Akademik kavramların büyük ölçüde Almanca öğrenilmesi, çocukların akademik söz varlıklarının eğitim dili üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Medya ve dijital içerik tercihlerinin de anadili gelişimi üzerinde önemli etkiler oluşturduğu belirlenmiştir. Türkçe içeriklere düzenli olarak maruz kalan öğrencilerin Türkçe kelime bilgisi ve ifade becerilerinin daha güçlü olduğu görülmüştür. Katılımcıların önemli bir bölümünün Türkçe konuşurken Almanca sözcüklere başvurdukları ve kod değiştirme davranışlarının günlük iletişimin doğal bir parçası hâline geldiği de anlaşılmaktadır.

Göç yaşı ve eğitim geçmişinin anadili gelişimi üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Türkiye'de daha uzun süre eğitim alan ve daha geç yaşta göç eden öğrencilerin Türkçe söz varlıklarının daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte güçlü aile desteği, düzenli Türkçe okuma alışkanlığı ve

Türkçe sosyal çevreye sahip bazı öğrencilerin erken yaşta göç etmiş olmalarına rağmen Türkçelerini başarılı biçimde korudukları belirlenmiştir. Bu durum, iki dillilik sürecinin her çocukta aynı biçimde gelişmediğini ve bireysel farklılıkların önemli olduğunu göstermektedir. İki dilli ortamların çocukların anadili söz varlığı üzerinde yalnızca olumlu ya da yalnızca olumsuz etkiler oluşturduğunu söylemek mümkün değildir. Anadili gelişiminin aile desteği, eğitim dili, medya kullanımı, sosyal çevre, göç yaşı ve bireysel dil farkındalığı gibi değişkenlere bağlı olarak farklı biçimlerde gelişebildiğini ortaya koymaktadır.

4.2 Öneriler

Araştırma sonuçları doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Aileler çocuklarıyla yalnızca gündelik ihtiyaçlara yönelik değil, düşünme, yorumlama ve açıklama becerilerini geliştirecek nitelikli Türkçe iletişim ortamları oluşturmalarıdır.
- Çocukların Türkçe kitaplar, çocuk dergileri ve yaş düzeylerine uygun dijital içeriklerle düzenli olarak buluşturulmaları teşvik edilmelidir.
- Türkçe derslerinde yalnızca dil bilgisi öğretimine değil, söz varlığını geliştirmeye yönelik uygulamalara da daha fazla yer verilmelidir.
- Okullarda iki dilli öğrencilerin anadillerini kullanabilecekleri sosyal, kültürel ve eğitsel etkinlikler artırılmalıdır.
- Öğretmenler ve okul yöneticileri iki dilliliği bir eksiklik olarak değil, dilsel ve kültürel bir zenginlik olarak değerlendirmelidir.
- Çocukların zaman zaman iki dili birlikte kullanmaları doğal bir iki dillilik davranışı olarak görülmeli, ancak Türkçe karşılıkları öğrenmeleri konusunda desteklenmelidir.
- Erken çocukluk döneminde güçlü Türkçe dil girdisi sağlanması, anadili gelişiminin sürdürülebilirliği açısından önemsenmelidir.
- Aileler çocukların medya tercihlerini bilinçli biçimde yönlendirerek Türkçe içeriklerin günlük yaşam içerisindeki görünürlüğünü artırmalıdır.
- Gelecekte yapılacak araştırmalarda farklı yaş grupları, farklı göç ülkeleri ve farklı eğitim ortamları karşılaştırmalı olarak incelenebilir; görüşmelerin yanı sıra gözlem, yazılı anlatım çalışmaları ve söz varlığı testleri gibi farklı veri toplama araçlarından da yararlanılabilir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, M. A. (2012). Türkçe-Fransızca iki dilli çocuklarda dil gelişimi ve dil kullanımı. *Dilbilim Araştırmaları*, 23(1), 1–18.
- Atasoy, İ. O. ve Ercan, G. S. (2022). Dil ve toplum: Dillerarası etkileşim ve ilgili kavramlar. *Kesit Akademi Dergisi*, 8 (31), 565-586.
- Aydın, İ. S. (2018). *Dil gelişimi ve eğitimi*. Pegem Akademi.
- Baker, C. (2011). *Foundations of bilingual education and bilingualism* (5th ed.). Multilingual Matters.
- Cantone, K. F. (2007). *Code-switching in bilingual children*. Springer.
- Cummins, J. (2000). *Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Multilingual Matters
- Grosjean, F. (2010). *Bilingual: Life and reality*. Harvard University Press.
- Gültekin, M. (2015). Göç ve çok dillilik bağlamında anadili eğitimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(2), 1–15.
- Köpke, B. ve Genevska-Hanke, D. (2018). First Language Attrition and Dominance: Same Same or Different? *Frontiers in Psychology*, 9, ss. 1-16. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01963>
- Lenneberg, E. H. (1967). *Biological foundations of language*. Wiley.
- Schmid, M. S. (2011). *Language attrition*. Cambridge University Press.
- Yağmur, K. (2010). Batı Avrupa’da Türkçe öğretimi ve iki dillilik. *Bilig*, 55, 221–242.
- Yağmur, K. (2016). *Batı Avrupa’da Türkçe öğretimi ve dil politikaları*. Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. bs.). Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5th ed.). Sage Publications.